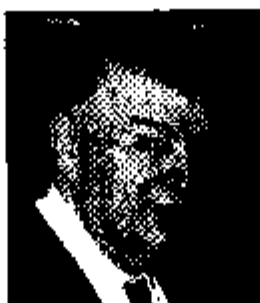

HET FRANS PAPIERGELD IN DE 18e EEUW

Dit artikel is een aangevulde en bijgewerkte versie van een lezing die Paul De Baeck enkele jaren geleden heeft gehouden, en waarvan de tekst in april 1988 in *La Vie Numismatique* van het AEN werd opgenomen.

Paul De Baeck, voorzitter van het EGMF van 1965 tot 1982, overleed in de loop van dit jaar. Hem zelf aan het woord te laten over een van zijn meest geliefde verzamelgebieden leek ons de beste wijze om hem te gedenken.

De voorzitter.

Wij zijn al te goed vertrouwd met papiergeld en het gebruik ervan om ons nog te verbazen over het feit dat handelstransacties plaatsgrijpen op basis van een vodge papier zonder enige intrinsieke waarde en zonder andere waarborg dan deze van de staat in dewelke wij op financieel gebied nauwelijks nog ons vertrouwen stellen.

Wij goochelen met begrippen als stabilisatie, devaluatie, revaluatie e.d. en vinden het normaal dat de staten de uitwisselbaarheid in goud afgeschaft hebben. Vanzelfsprekend kennen wij de valstrikken van het papiergeld en hebben we o.m. via de losgasiagen inflatie van de Duitse Mark tussen 1921 en 1923 geleerd dat de staat alle goedgelovige burgers kan ruïneren.

De mensen uit het begin van de 18^e eeuw daarentegen kenden uitsluitend goud-, zilver- of kopergeld, omdat toen iedere munt een faciale waarde had die gebaseerd was op de intrinsieke waarde van het metaal waaruit ze bestond. Het was in Frankrijk dat deze mensen voor het eerst op grote schaal geconfronteerd werden met papiergeld. Vanzelfsprekend danken wij hierbij onmiddellijk aan de welbekende assignaten, maar deze werden voorafgegaan door o.m. de *Billets de monnaie*, de biljetten van Law en het papiergeld van de *Caisse d'Escompte*.

A. De "Billets de monnaie" van Lodewijk XIV

De minister van oorlog Louvois zou op een vraag van de koning, wat er zoal nodig was om oorlog te voeren, geantwoord hebben : "geld sire, geld en nog eens geld!". En de zonnekoning, die vond dat de glorie van een heerser recht evenredig was met het aantal overwinningen die hij behaalde, had inderdaad voortdurend behoefte aan geld.

Vanaf het begin van de oorlog tegen de Liga van Augsburg (ca. 1686 - 1697) werd de situatie van de schatkist zelfs kritiek. Als uitien remedie werd overgegaan tot de gekende *réformations*. Het systeem was eenvoudig : de gangbare munten dienden voor een bepaalde datum bij de munthoven ingewisseld te worden tegen nieuwe specien die veelal hetzelfde gewicht en gehalte bezaten, maar waaraan arbitrair een hogere koers was toegekend. Een voorbeeld : een gouden *louis à l'écu* van 12 livres 10 sols werd vervangen door de *louis aux quatre L* van 14 livres.

Er vonden maar eventjes vier van dergelijke *réformations* plaats : in 1689, in 1693, in 1701 en in 1704, toen de *louis au soleil* het licht zag. Om tijd te winnen en om de kosten voor het omsmelten van de uit omloop genomen stukken uit te sparen, werden deze laatste rechtstreeks als muntplaatjes voor de nieuwe types gebruikt. Op vele munten uit deze periode zijn daardoor terzelfdertijd gedeelten van de oude en van de nieuwe beeldensar zichtbaar.

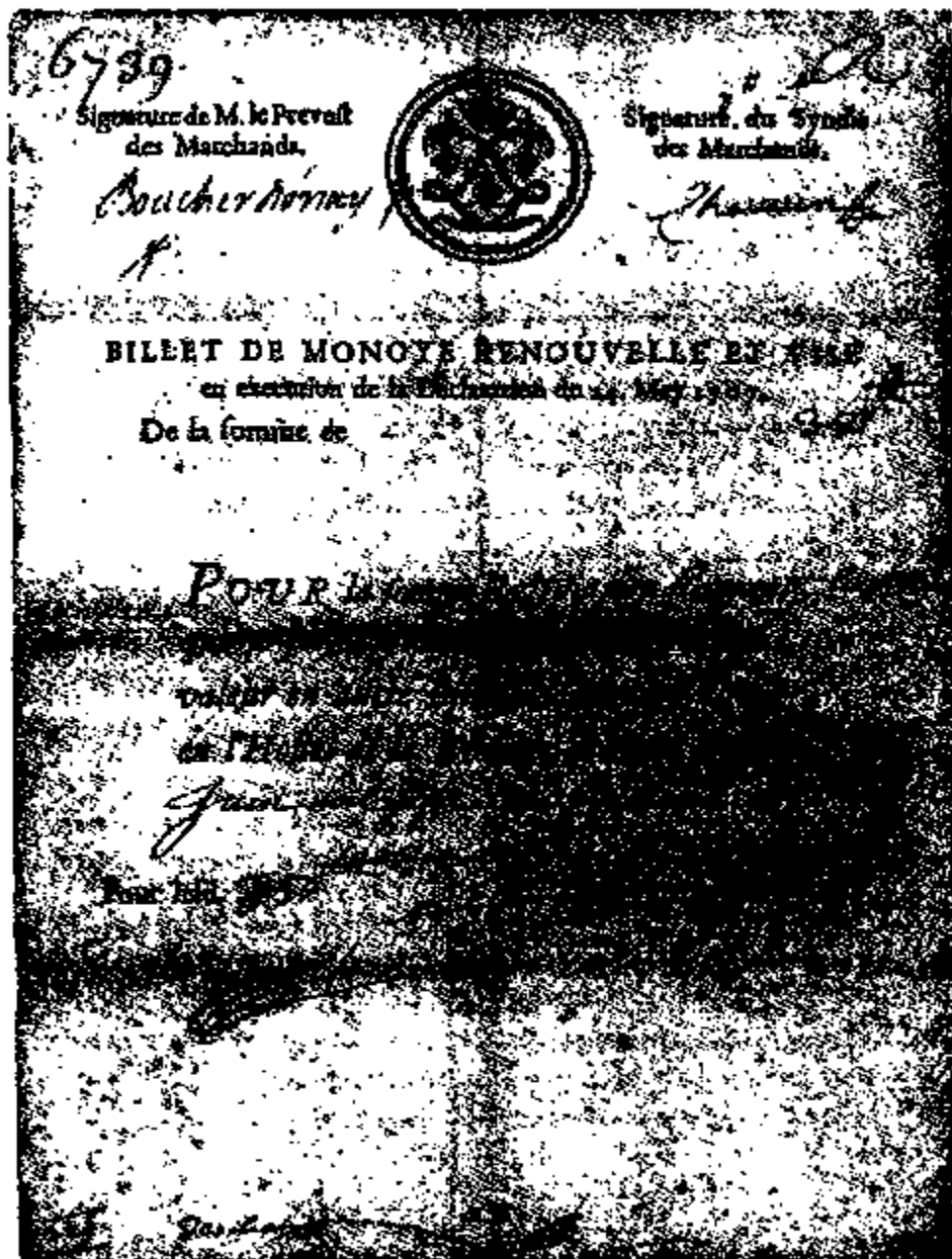

Ondanks dit kunst- en vliegwerk kwamen de ontwaarde muntstukken sneller binnen dan ze konden omgewerkt worden, zodat de muntateliers al snel over onvoldoende nieuwe munten beschikten om de ingeleverde oude om te wisselen. Ze gaven in de plaats ontvangstbewijzen "terugbetaalbaar één maand vanaf datum".

In oktober 1701 verklaarde een koninklijk edict dat bedoelde *Billets de Monnaie* in de handel als klinkende munt zouden aangenomen worden. De eerste stap naar papiergeld was hierna gezet!

Op 31 december 1703 dekte de metaalvoorraad (4.813.432 livres) nog volledig de in omloop zijnde biljetten (4.582.000 livres); op 1 januari 1706 waren er echter al voor een totaalwaarde van 72.644.408 livres biljetten in omloop en in 1715 schatte men het aantal circulerende biljetten "van allerlei soort" op 2.382.000.000 livres. Hier komen we nog op terug in verband met de biljetten van Law.

Er zijn in totaal 13 emissies van *Billets de Monnaie* geweest :

Gecreëerd op	Totaal bedrag (in livres)	Compteur (in livres)
19 september 1701	?	Handgeschreven, gaande van 25 tot 10.000
2 december 1703	?	Handgeschreven
1 juni 1704	163.158.350	500, 600, 700 en 800
13 januari 1705	?	Handgeschreven
1 april 1705	?	?
17 februari 1706	5.000.000	500
29 mei 1706	?	200, 250, 300, 350, 400, 450 en 500
6 juli 1706	?	Van 50 tot 2.000
1 januari 1707	?	500 en 1.000
12 april 1707	20.000.000	50 tot 950
24 mei 1707	72.000.000	100 tot 1.800
6 juli 1709	22.410.000	200 en 250
7 oktober 1710	910.750	50

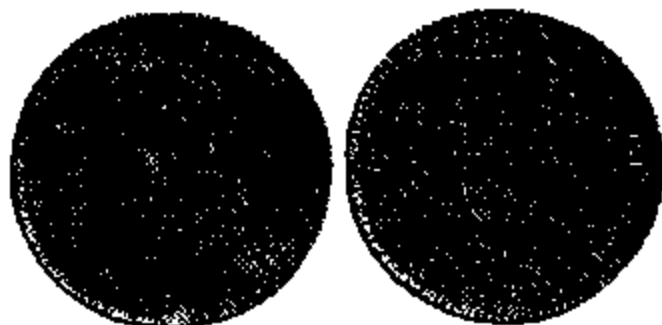
De *Billets de Monnaie* zijn heden ten dage uiterst zeldzaam.

In 1711 verdwenen ze voor goed. De houders kregen de mogelijkheid om ze voor de helft in nieuwgeldende rente en voor de helft in lijfrente om te zetten. Het bedrag waarvoor ingeschreven werd mocht echter slechts voor de helft uit biljetten bestaan, zodat de bezitter van *Billets* een even groot bedrag in klinkende munt moest leveren!

Ondanks deze oplechterspraktijken was de financiële toestand van Frankrijk bij de dood van Lodewijk XIV nog steeds rampzalig. De niet vereffende schuldbewijzer liepen op tot 3.382.000.000 livres (wat neerkomt op ongeveer 120.000.000 *louis au soleil* of 480.000.000 *écus aux trois couronnes*). De publieke verklaring van Lodewijk XV op 7 december 1715 (1) erkende openlijk het bankroet van het land.

Elk denkbaar redmiddel werd aangegrepen; zo werd o.m. het systeem van de réformations verdergeset : in december 1715 werden de oude munten teruggevorderd à rate van 16 Livras per louis en 4 livres per écu, en vervangen door stukken met hetzelfde gewicht doch met een waarde van 20 livres per louis en 5 livres per écu.

Daze réformation de Nosilles was echter niet veel meer dan een druppel op een gloeiende plaat. Het duurde tot januari 1726 vooraloer de munt definitief gestabiliseerd werd; alle munten werden hersmolten en vervangen door de louis aux lunettes van 24 livres en de écu aux lauriers van 6 livres.

Dit systeem hield stand tot het decimaal systeem werd ingevoerd (An V-1796).

B. De "Billets de L'Etat"

Alle schuldbekentnissen, die door diverse militaire en civiele staatsdiensten waren uitgegeven, werden in december 1715 vervangen door de zogenaamde Billets de L'Etat, die een rente van 4% opbrachten.

R02 1772 N. 772.1

reçu

de

Billet de L'Etat.

IL est due au Porteur par l'Etat la somme de *Cinq Cent Sixante* _____ dont il a fourni la valeur, suivant la liquidation qui en a été faite par les Commissaires nommez à cet effet, en execution de la Declaration du *premier* *Auxil* *reçu* - A Paris ce *dix-neuf* jour de *novembre* mil sept cent *soixante* - - -

Pour la somme de 800^{fr}

de

Gekende denominaties : 30, 120, 150, 170, 180, 200, 300 en 500 livres, gedateerd tussen 4 april en 10 november 1716.

Deze nieuwe biljetten kenden echter geen succes, ondanks de loterij aan 25 sols per lot en de *Rentes au denier seize* die door een edict in augustus 1717 werden ingevoerd. Ze werden uiteindelijk uit omloop genomen door de *Banque Générale*.

C. De biljetten van Law

Omstreeks dat tijdstip wist de Schotse financier John Law uit Lauriston het vertrouwen van de regent te verkrijgen. Hij had erg vooruitstrevende ideeën, o.m. de afschaffing van de metalen munt en de vervanging ervan door papiergeld.

De regent gaf Law, via een patentbrief van 2 mei 1716, toelating om de *Banque Générale* op te richten die biljetten in omloop bracht "betaalbaar aan toonder" en waarvan de waarde uitgedrukt was in écus "met een gewicht en een gehalte gangbaar op dat tijdstip".

In totaal werd er voor 148.560.000 livres biljetten in omloop gebracht, onderverdeeld als volgt :

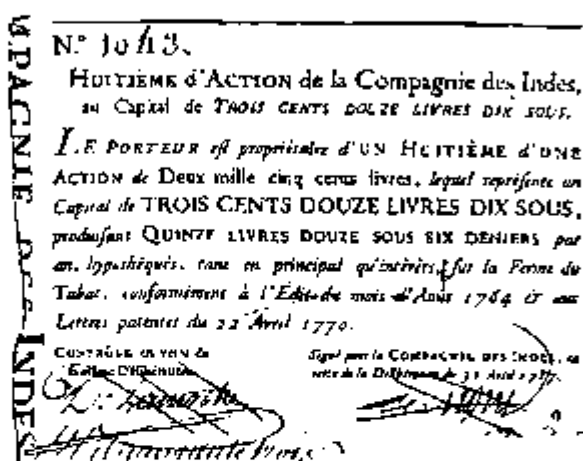
Emissie	Totaal bedrag (in livres)	Coupons (in écus)
16/23 juni 1716	6.000.000	10, 100, 1.000
28 juli 1716	6.000.000	10, 100, 1.000
26 augustus 1716	12.000.000	10, 100, 1.000
13 oktober 1716	6.000.000	10, 40, 400
4 november 1716	6.000.000	10, 40, 100, 400
29 december 1716	8.400.000	10, 100, 400, 1.000
2 maart 1717	3.600.000	40, 100, 400
13 april 1717	18.000.000	10, 40, 100, 400, 1.000
7 september 1717	12.000.000	10, 40, 100, 400, 1.000
9 november 1717	18.000.000	10, 40, 100, 400, 1.000
25 januari 1718	12.000.000	100, 400
8 maart 1718	12.000.000	100, 400, 1.000
8 juni 1718	12.000.000	10, 50, 100, 500
30 augustus 1718	6.000.000	10, 50, 100, 500
18 oktober 1718	10.560.000	100, 500

Er is tot op heden geen enkel exemplaar van teruggevonden.

Met edikt van 4 december 1718 vormde de *Banque Générale* om tot *Banque Royale* en elk biljet kreeg *Billet de Banque* als watermerk.

Deze *Banque Royale* werd ongelukkiglijk genog vereenzelvigd met de maar al te befaamde *Compagnie des Indes*. Deze *Compagnie* was het onderwerp van hevige speculaties, waardoor vooral de ver-trouwelingen van de regent enorme winsten maakten.

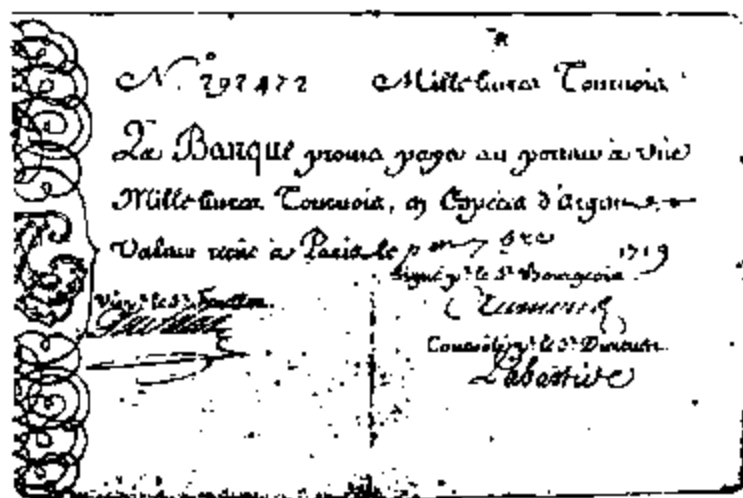
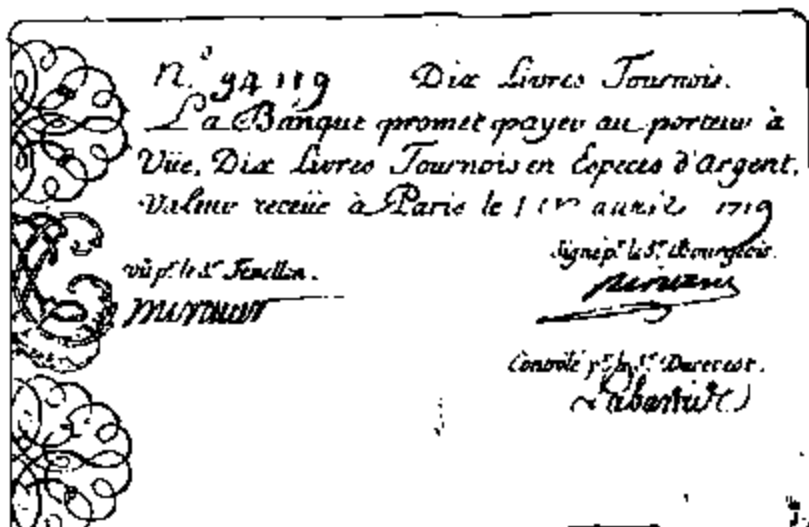
De aandelen van de *Compagnie* konden slechts aangekocht worden met biljetten van de *Banque Royale*, zodat overgegaan werd tot de massale uitgifte van biljetten om aan de speculatie te kunnen voldoen.

Op 21 december 1719 kwam het tot een verbod om grote beta-lingen in speciën te verrichten. Deze maatregel veroorzaakte ech-ter een vertrouwenscrisis en de snelle depreciatie van de waarde van de biljetten en aandelen. De vrije omloop van speciën werd hersteld op 15 augustus 1720 en terzelfdertijd werd werk gemaakt van de intrekking van de biljetten. Het arrest van 10 oktober 1720 verklaarde alle resterende biljetten ongeldig vanaf 1 november 1720. De biljetten en aandelen van de *Compagnie des Indes* werden omgezet in renten tegen 2 %.

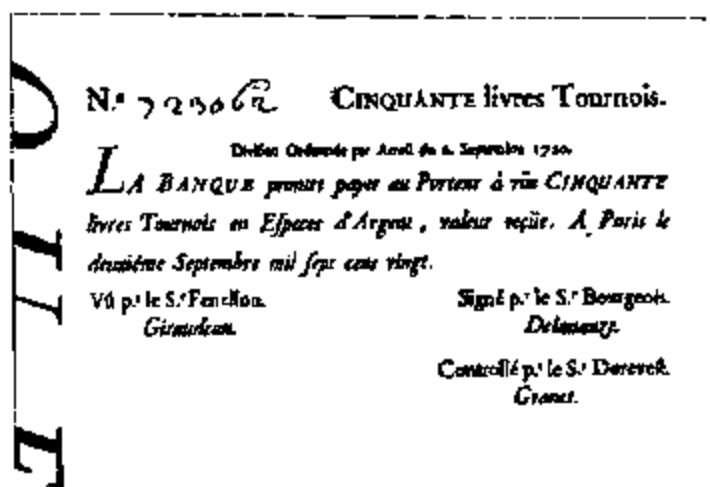
In de twee jaar van zijn bestaan heeft de Banque Royale volgende biljetten uitgegeven :

Volledig gegraveerde biljetten :

Emissie van	Totaal bedrag (in livres)	Coupons (in livres)
5 januari 1719	18.000.000	100, 1.000
11 februari 1719	20.000.000	100, 1.000
1 april 1719	21.000.000	10, 1.000
22 april 1719	51.000.000	100, 1.000
10 juni 1719	50.000.000	100, 1.000
25 juli 1719	240.000.000	10, 100, 1.000
12 september 1719	120.000.000	10.000
24 oktober 1719	120.000.000	10.000
29 december 1719	129.000.000	100, 1.000, 10.000

Typografisch gedrukte biljetten :

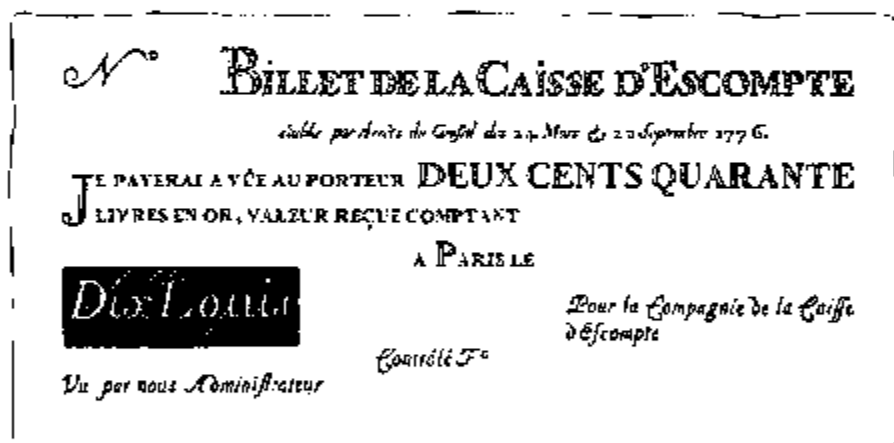
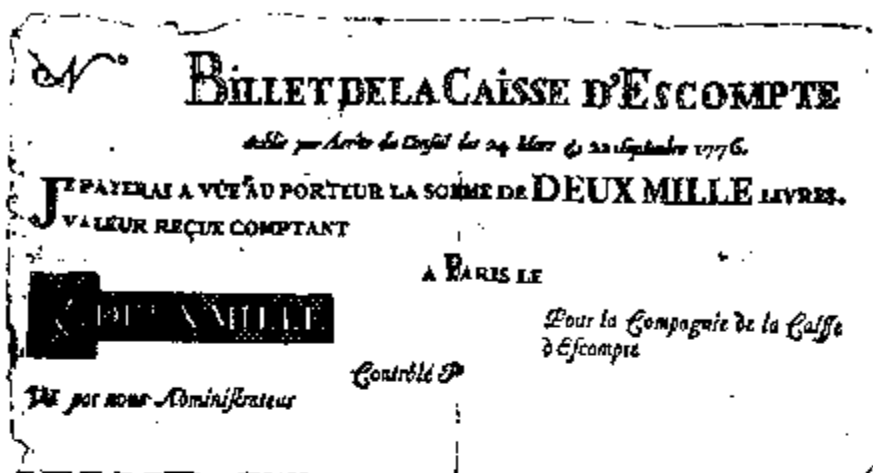
Emissie van	Totaal bedrag (in livres)	Coupons (in livres)
1 januari 1720	1.925.850.000	10, 100, 1.000, 10.000*
1 juli 1720	100.000.000	10, 100
2 september 1720	146.950.000	10, 50

* : 10 en 100 livres met en zonder "en espèces d'argent".

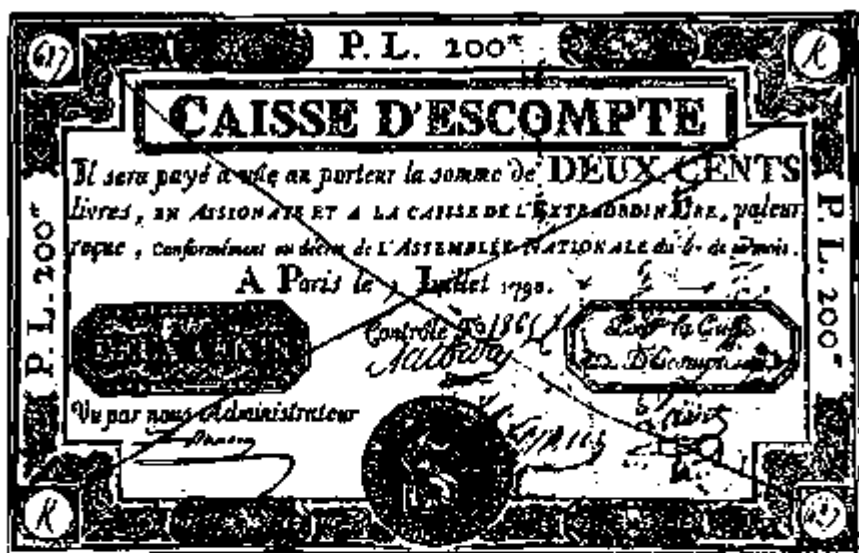
Hierbij moet toch niet uit het oog verloren worden dat de uitgegeven biljetten steeds zeer belangrijke sommen vertegenwoordigden, hetgeen hun gebruik bij kleine handelstransacties duchtig in de weg stond en ook maakte dat de gewone mensen er zeer weinig mee in contact kwamen.

D. De Biljetten van de "Caisse d'Escompte"

De Caisse d'Escompte werd op 24 maart 1776 opgericht door een arrest van de Raad van State teneinde handelseffecten en wissels te verdisconteren, handel te drijven in goud en zilver en ten behoeve van de particulieren een eigen kas te beheren. Zij gaf waardepapieren uit, die vanaf 1780 door de financiële diensten van de staat aanvaard werden. In 1788/89 was het uitstaand bedrag tot ongeveer 100.000.000 livres opgelopen en op 16 augustus 1788 werd een gedwongen gangbaarheid verleend aan de biljetten. Er bestaan nog slechts enkele exemplaren, met een waarde van 240 en 2.000 livres, uit deze eerste periode (tot 1789).

Bij de uitgifte van de eerste schijf assignaten door de Caisse de l'Extraordinaire werd op 21 december 1789 gedecreteerd dat - in afwachting van de vervaardiging van de assignaten - biljetten van de Caisse d'Escompte overal dienden aanvaard te worden. Er werden coupures van 200, 300 en 1.000 livres in omloop gebracht.

Op 17 april 1790 werd gedecreteerd dat deze biljetten, da-
 gelijk geïndosseerd, als belofte tot afgifte van assignaten zou-
 den gelden. De gezamenlijke uitgifte bedroeg 400.000.000 livres,
 t.e.z. de totaliteit van de eerste assignateenuitgifte.

De geïndosseerde biljetten van de Caisse d'Escompte dragen
 de opgetuimelde vermelding *Promesse d'Assignats/Lecoulteurs*.

De *Banque Le Coultoux et Cie* was gevestigd in de rue Montorgueil te Parijs. De familie bezat bovendien in Rouen een zeer belangrijk *comptoir* ten behoeve van de werkhuizen en fabrieken van deze industriestad, en een ander in Cadix.

E. De assignaten

Om dit fenomeen goed te kunnen begrijpen is het nodig eerst een historisch en economisch overzicht te geven van het einde van het Ancien Régime. Lodewijk XVI had Becker teruggeroepen. De politieke toestand was gespannen, de financiën lagen overhoop en het volk moede. Frankrijk doorstond een periode van hongersnood, die in Parijs zelf verergerd werd door het schandelijke *pacte de famille*, waarbij de koning aan de graaf van Orléans als privilege het recht gaf om octrooi te heffen op graan. Om ontduiking te beletten liet de graaf rondom de stad een plankenmuur oprichten met alleen openingen bij de stadspoorten. Een kroniekschrijver noteerde :

*Le mur murant Paris
rend Paris murmurant.* (2)

Een industriearbeider verdiende in Parijs ca. 1,75 Fr. per dag en elders slechts 1 Fr; 1 kilo brood kostte echter 0,30 Fr, rundsvlees 1,10 Fr per kilo, wijn 0,12 Fr per liter. De volkswoede was dus niet moeilijk te begrijpen. Op 14 juli 1789 braken zware rellen uit te Parijs. Het gepeupel bezette de Bastille, vermoordde er de schaarse wachten en molesteerde de prinses de Lamballe, een vriendin van de koningin. Dit incident was echter het begin van de revolutie niet. In zijn dagboek, bewaard in het Louvre, noteerde Lodewijk XVI op datum van 14 juli 1789... riez!

De eigenlijke revolutie begon op 4 augustus 1789 wanneer de adel en de geestelijkheid afzagen van hun voorrechten (onder andere belastingsvrijstelling). Daarna evolueerde de toestand snel. De *Constituante* (nationale vergadering), samengesteld op 17 juni, werd wetgevend op 30 september en kondigde de nationalisatie van de bezittingen van de geestelijkheid af op 2 november.

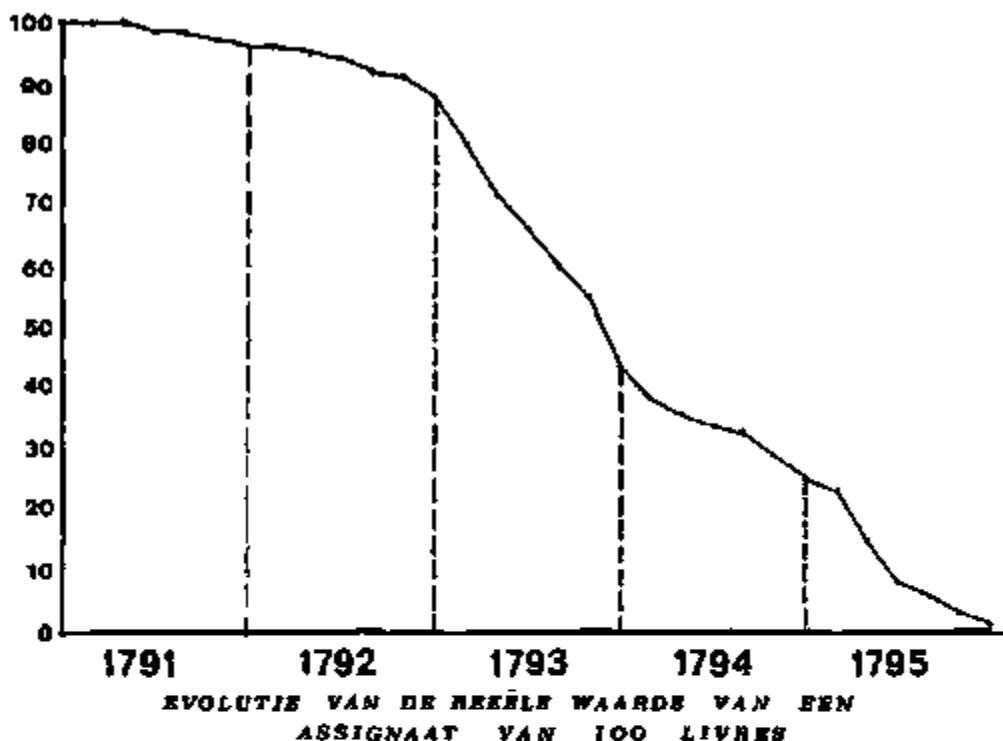
Dit betekende dat deze goederen, met een geraamde waarde van twee miljard livres, ter beschikking kwamen van de staat. Weliswaar een enorm kapitaal, maar niet realiseerbaar omdat het vrijwel volledig uit onroerende goederen bestond waarvoor - gezien de enorme omvang en de angst van de bevolking voor hel en verdoemenis - moeilijk kopers gevonden werden.

Daaron werd op de verkoop geanticipeerd door waardepapieren uit te geven die gedekt werden door deze genationaliseerde onroerende goederen. Het woord assignat verwijst trouwens naar het lot goederen met overeenstemmende waarde, dat aan elke uitgifte verbonden werd (*assigné*).

De eerste uitgifte van assignaten dekke juist het budgettaire tekort van 400 miljoen livres en leverde een rente op van 5%, aangezien het in feite op een hypotheek ging. Maar Frankrijk kwam in oorlog met de rest van Europa en had dringend behoefte aan steeds meer geld. Ondertijd werd de bang geworden adel uit en nam een ontsaglijke hoeveelheid geld in specien mee.

De gevolgen bleven niet uit; eerst daalden de intrenten op de assignaten naar 3% en in april 1790 werden ze volledig eigeschaft. In 1790 werd ook de gedwongen koers ingevoerd (vanaf dat moment kan men spreken van volwaardig papiergeld).

In februari 1793 (Lodewijk XVI stierf op het schavot op 21 januari) hadden de assignaten nog maar weinig van hun waarde verloren, maar na de val van Robespierre bleef de volledige ineenstorting niet uit: eind 1794 was hun koers tot 22% van de nominale waarde gezakt en begin 1796 tot 1/333.

De hoofdverantwoordelijkheid voor dit koersverloop-in-vrijeval lag natuurlijk bij de Franse regering zelf, die veel te veel assignaten in omloop bracht. De massaal opduikende vervalsingen speelden echter ook een niet te onderschatten rol bij het vertrouwensverlies van de bevolking.

De eerste vervalsingen deden op in 1790, waarna deze plaag snel uitbreiding nam. Vandaar dat vanaf de tweede uitgifte de vermelding "de smaker wordt met de dood bestraft" op de assignaten aangebracht werd. De valsnummers waren echter uitermate goed georganiseerd; zo was een papierhandel in Angoulême, die het papier voor de echte biljetten leverde, ook hun bevoorradingsbron. Indien men Tuetey (3) mag geloven bestond er zelfs een valsnummersatelier in de gevangenis van Châtelet, met medeplichtigheid van de bewakers!

Er werden vooral kleine coupures nagemaakt waarvan er veel in omloop waren en die daardoor praktisch niet konden gecontroleerd worden.

Na het uitbreken van de oorlog met Engeland kwam het zwaartepunt van de valsmunterij buiten het Frans grondgebied te liggen. Vooral in Londen werden met stilzwijgend akkoord van Pitt grote hoeveelheden valse assignaten vervaardigd. De valsmunterij in Frankrijk zelf nam na enige tijd geleidelijk af omwille van de ontwaarding van de assignaten en verdween vanaf het begin van het jaar IV vrijwel volledig : het goud was de kool niet meer waard.

De Franse regering zag hierbij echter niet lijdzaam toe. Zij gaf de *Caisse de l'Extraordinaire* opdracht om, van zodra zij een vervalsing op het spoor kwam, aan elke ontvanger een zo nauwkeurig mogelijke beschrijving van het bedoelde biljet te zenden. Het eerste proces-verbaal dateert van 16 december 1791.

Ten behoeve van het meestal ongeletterd publiek, dat een keurige vervalsing onmogelijk kon herkennen, hadden twee particulieren uit Versailles het *Bureau de contrôle pour les assignats nationaux* opgericht dat de vervalsingen met een stempel op de keerzijde merkte. Oordelend dat dergelijke praktijk een inbreuk vormde op het publiek domain, schafte de regering dit bureau op 1 juni 1792 af.

De Nationale Conventie richtte op 4 januari 1793 zelf een controlebureau op, dat geleid werd door een *vérificateur en chef des assignats*. Op 23 april 1793 werden in buitenlandse steden waar de republiek handelatrekkingen mee onderhield *commissaires vérificateurs* aangesteld. Terzelfdertijd werden van dan af aan alle districtontvangers specimen van alle assignaten gezonden (*assignats vérificateurs*) om als referentie te dienen bij de opsporing van vervalsingen.

Deze prototypes droegen op de keerzijde de handgeschreven vermelding *Assignat vérificateur*, met de handtekening van de fa-

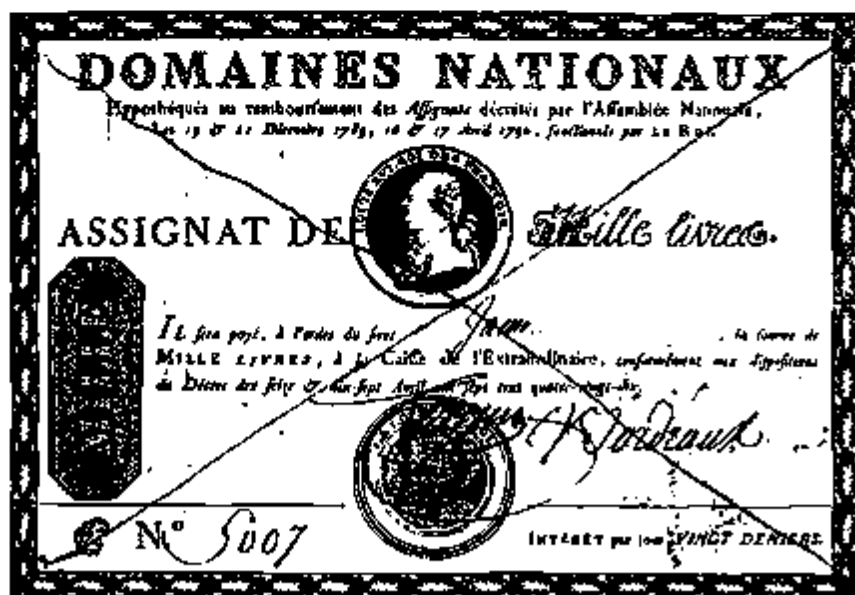
bricatiedirecteur en van twee leden van de Nationale Conventie die deel uitmaakten van de commissie van financiën.

Om de vérificateur en chef in zijn zware taak bij te staan werden op 15 februari 1794 (27 Pluviôse an II) acht rondreizen- de commissaires vérificateurs aangesteld wier taak het was om de ontvangstkantoren van de republiek te bezoeken en de aldaar ontdekte vervalsingen naar Parijs te zenden. Deze verificateurs werden in november 1796 van hun taak ontheven, maar hun werk verloor de jaren daarvoor al aan belangrijkheid. Het aantal vervalsingen verminderde immers recht evenveel met de ontwaarding van de assignaten.

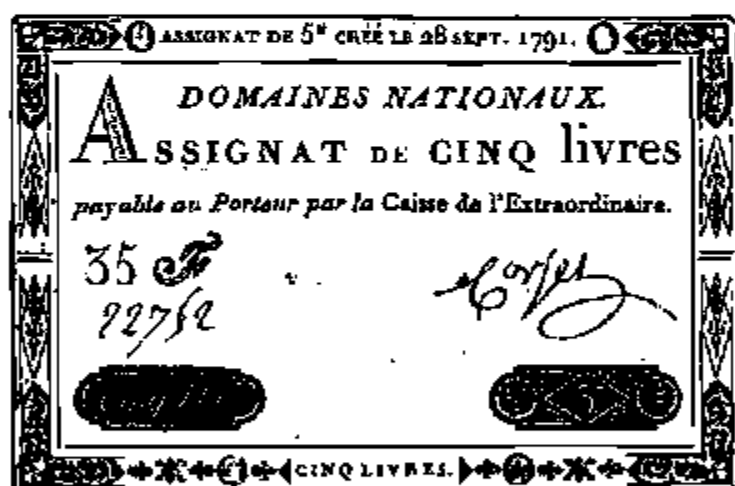
In februari 1796 werden de drukplaten en andere voorwerpen die dienden voor het drukken van de assignaten op de Place Vendôme in het openbaar vernietigd.

Tussen 16 april 1790 en 7 januari 1795 werden volgende assignaten in omloop gebracht :

Datum der uitgafte	Nominale waarde	Uitgegeven aantal	Aantal handtekeningen
--------------------	-----------------	-------------------	-----------------------

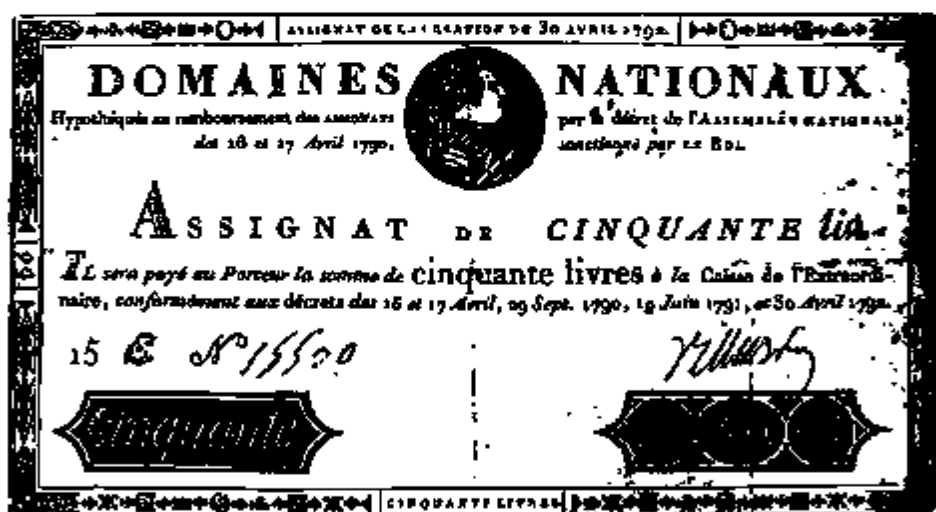
19 - 21 december 1789	1.000 Livres	150.000 ex.	2
au 16 - 17 april 1790	300 Livres	400.000 ex.	3
	200 Livres	650.000 ex.	6
29 september 1790	2.000 Livres	150.000 ex.	2
	500 Livres	440.000 ex.	4
	100 Livres	500.000 ex.	4
	90 Livres	400.000 ex.	4
	80 Livres	400.000 ex.	4
	70 Livres	400.000 ex.	4
	60 Livres	400.000 ex.	4
	50 Livres	2.200.000 ex.	16
6 mai 1791	5 Livres	20.000.000 ex.	1
19 juni 1791	500 Livres	340.000 ex.	6
	100 Livres	1.300.000 ex.	16
	60 Livres	833.334 ex.	9
	50 Livres	2.600.000 ex.	20
19 juni en 12 september 1791	300 Livres	250.000 ex.	6
	200 Livres	375.000 ex.	6

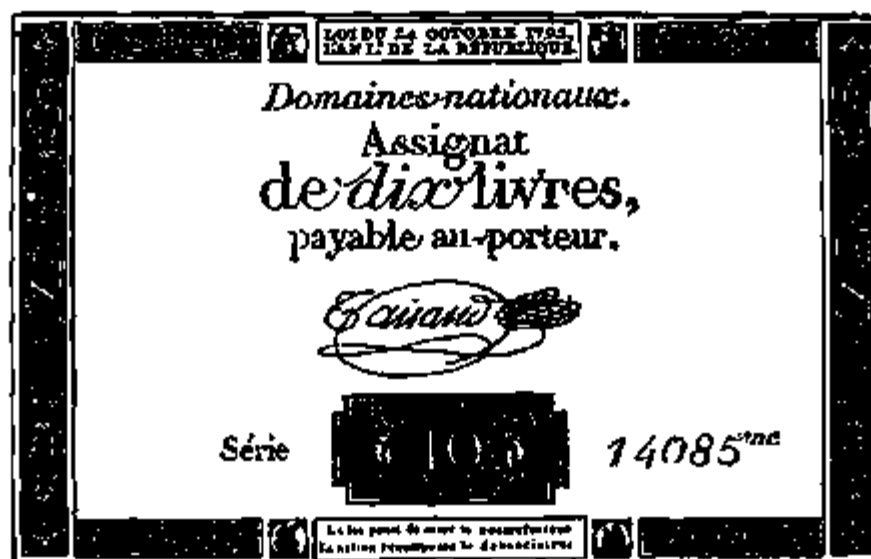
28 september 1791	5 Livres	20.000.000 ex.	1
1 november 1791	5 Livres	60.000.000 ex.	1
16 december 1791	25 Livres	4.000.000 ex.	1
	10 Livres	10.000.000 ex.	1

4 Januari 1792	50 sols	40.000.000 ex.	1
	25 sols	80.000.000 ex.	1
	15 sols	80.000.000 ex.	1
	10 sous	80.000.000 ex.	1

30 april 1792	200 Livres	500.000 ex.	6
	50 Livres	2.000.000 ex.	30
	5 Livres	8.080.000 ex.	1
27 juni 1792	5 Livres	20.000.000 ex.	1
31 juli 1792	5 Livres	10.000.000 ex.	1
31 augustus 1792	200 Livres	500.000 ex.	10
	50 Livres	1.000.000 ex.	16

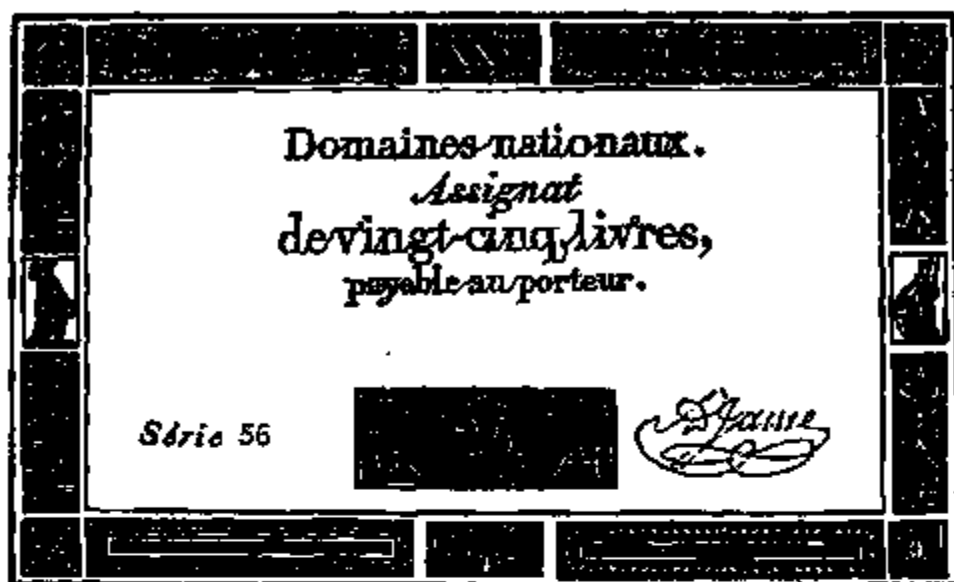

24 oktober 1792	25 Livres	4.000.000 ex.	1
	10 Livres (a)	800.000 ex.	1
	10 Livres (b)	77.945.000 ex.	1
	15 Sols	80.000.000 ex.	1
	10 Sols	80.000.000 ex.	1

- a) Watermark 7 lilies
b) Watermark 2 Fasces

21 november 1792	400 Livres	3.875.000 ex.	30
14 december 1792	50 Livres	11.000.000 ex.	51
23 mei 1793	50 Sols	153.680.000 ex.	1
	15 Sols	64.000.000 ex.	1
	10 Sous	41.200.000 ex.	1

6 juin 1793

25 Livres

22.115.000 ex.

1

7 Vendémiaire An II
(28 septembre 1793)

250 Livres
125 Livres

4.592.000 ex.
5.720.000 ex.

20
41

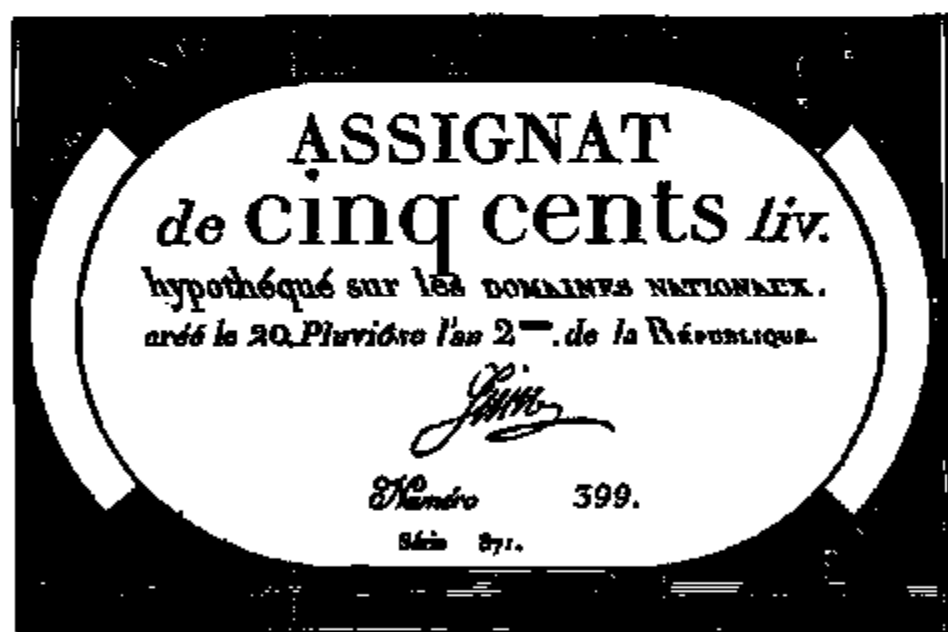

10 Brumaire An II
(31 december 1793)

5 Livres

143.718.000 ex.

100

20 Pluviôse An II
(8 february 1794)

500 Livres

8.380.000 ex.

53

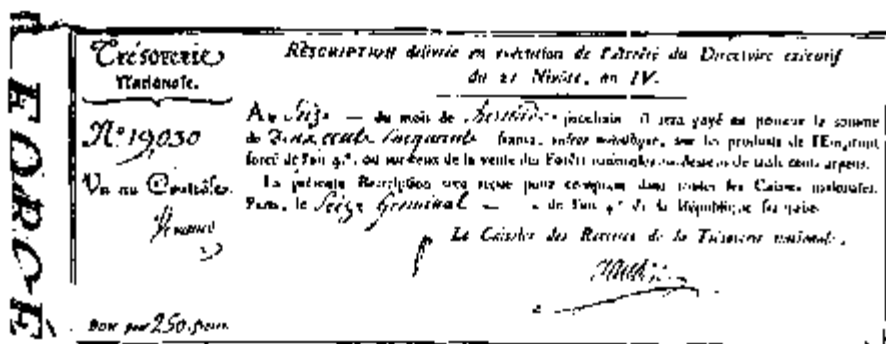
18 Nivôse An III	10.000 Francs	1.254.000 ex.	40
(7 januari 1795)	2.000 Francs	5.544.000 ex.	30
	1.000 Francs	5.940.000 ex.	42
	750 Francs	186.000 ex.	20
	100 Francs	11.304.000 ex.	50

F. De Rescriptions sur l'emprunt forcé

Eind 1795 zag de Franse staat zich geconfronteerd met het probleem dat haar leveranciers weigerden om nog langer absoluut noodzakelijke goederen (o.m. voor het leger) tegen waardelose assignaten te leveren. Vermits de voorraad haar geld zelfs niet toereikend was voor deze prioritaire uitgaven, werden op 11 januari 1796 de *rescriptions sur l'emprunt forcé* ingevoerd.

Het waren prioritaire schuldbeujsen die recht gaven op uitbetaling bij de te verwachten inkomsten van de gedwongen lening die o.m. in België werd opgelegd en die in specien moest betaald worden.

Ze waren echter ook aan een snelle depreciatie onderhevig en het Directoire assimileerde ze reeds op 18 maart met de Mandats Territoriaux.

19 frimaire An IV	Diverse handgeschreven waarden	
21 Nivose An IV	1.000 Francs	17.500 ex.
	500 Francs	30.000 ex.
	250 Francs	44.000 ex.
	100 Francs	100.000 ex.
	50 Francs	60.000 ex.
	25 Francs	140.000 ex.

G. De Mandats territoriaux

De wet van 18 maart 1796 creëerde de zogenaamde territoriale mandaten waartegen de assignaten à ratio van één tegen dertig zouden ingewisseld worden. In afwachting dat deze nieuwe biljetten zouden klaarkomen werden als overgangmaatregel *promesses de mandats territoriaux* uitgegeven.

Alle *promesses de mandats territoriaux* dragen de creatiedatum (28 Ventôse an IV). Na korte tijd werd de gedrukte vertaling *Série* bijgevoegd die op de vroegste biljetten ontbreekt :

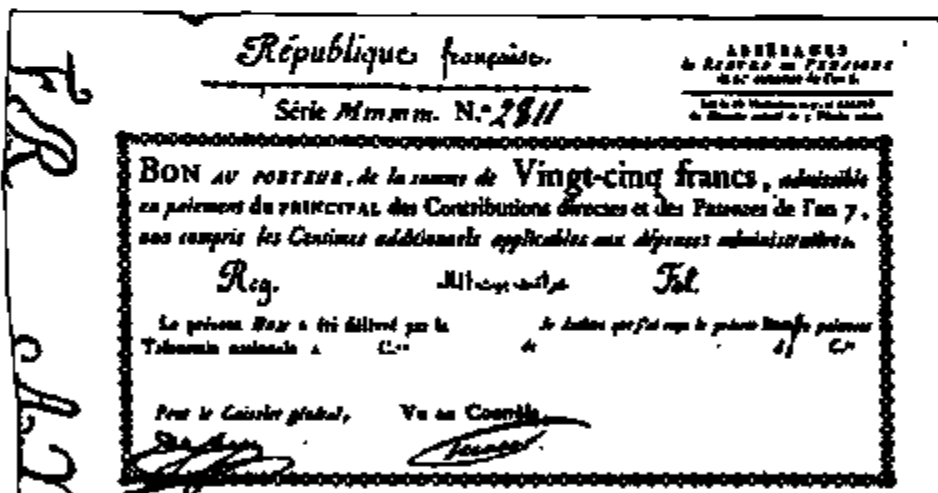
Uitgifte zonder Série

28 Ventôse an IV	500 Francs	574.500 ex.
	250 Francs	560.000 ex.
	100 Francs	486.500 ex.
	25 Francs	1.534.000 ex.

Uitgifte met Série

28 Ventôse an IV	500 Francs	2.225.000 ex.
	250 Francs	920.000 ex.
	100 Francs	3.513.000 ex.
	25 Francs	5.266.000 ex.

De bevolking had echter alle vertrouwen in papiergeld verloren, zodat hun waarde pijlsnel daalde. De eigenlijk mandats territoriaux werden dan ook nooit uitgegeven, alhoewel het mandaat van 5 frank wel werd gedrukt.

H. De Bons au Porteur

Deze bons, met een waarde van 20 en 25 frank, dienden ter betaling van de achterstallige renten en pensioenen.

NOTEN

(1) "DECLARATION (7.XII.1715)

S'il eut été possible, à notre avènement à la couronne, d'acquitter les dettes immenses qui ont été contractées sur l'Etat pendant les deux dernières guerres et de supprimer en même temps toutes les impositions extraordinaires dont nos peuples sont surchargés, notre satisfaction aurait été encore plus grande que celle de nos peuples même. Mais il n'y aurait pas le moindre fond, ni dans notre Trésor Royal, ni dans nos Recettes, pour satisfaire les dépenses les plus urgentes, et nous avons trouvé le Domaine de Notre Couronne aliéné, les revenus de l'Etat presque anéantis par une infinité de charges et de constitutions, les impositions ordinaires consommées par avance, les arrérages de toutes espèces accumulés depuis plusieurs années, le cours des recettes interverti, une multitude de billets, d'ordonnances et d'assignations anticipées de tant de natures différentes et qui montent à des sommes si considérables qu'à peine en peut-on faire la supputation"

(Indien het ter gelegenheid van onze krooning mogelijk mocht geweest zijn de immense schulden te vereffenen, aangegaan voor rekening van de Staat gedurende de laatste twee oorlogen, en terzelfdertijd alle buitengewone heffingen op te heffen die op onze onderdanen drukken, dan ware onze voldoening nog groter geweest dan deze van ons volk zelf. Maar dan zouden er noch in de Koninklijke schatkist, noch bij onze ontvangers fondsen beschikbaar zijn voor de meest dringende uitgaven.

En wij hebben bevonden dat ons Kronndomein ons niet meer toebehoort, dat de inkomsten van de Staat bijna volledig opgesloopt worden door een eindeloze reeks van lasten en dotaties, dat de gewone belastingen bij voorbaat zijn opgebruikt, dat allerlei achterstallig gedurende meerdere jaren geaccumuleerd werden, dat het normale verloop van de ontvangsten overhoop is gegooid, dat een massa biljetten, ordonnances en assignaties van allerlei aard werden uitgegeven, waarvan de waarde is opgelopen tot zulke aanzienlijke bedragen dat men zich die met moeite kan voorstellen...)

(2) De muur die Parijs ommuurt, doet Parijs morren.

(3) TLETEY, *Sources manuscrites de l'histoire à Paris pendant la Révolution.*